

Apostol

Ha egyszer megírom ifjúságom történetét, hosszasan kell majd időznöm 1900-nál, mely a XX. század első évét jelenti, de még magában foglalja a XIX. század minden édességét, gerjedését és kezdeményezését, mindazt, ami az életben becses, szabad és bátor, mindazt, amiért élni érdemes, mindazt, ami még egyszer föllobog, aztán eltűnik szemünk elől, és nem leljük többé sehol és soha.

Budapest, a fényes körútjaival, a tündöklő utcáival úgy zsongott, akkor, mint valami túlzásúfolt kaptár. Nem, a hasonlat nem egészen találó. Inkább olyan volt ez a város, mint egy induló vonat, mint egy fölvirágzott gálya vagy egy délibábos léghajó, melyen kirándulást teszünk a világűrbe, zsebünkben egy első osztályos szabadjeggyel. Mámorosan járkáltunk ide-oda. A kirakatokban vadonatúj áruk csillogtak, melyek ha nem is voltak a mieink, boldoggá tettek bennünket. A bőség féktelen érzése ficáncolt bennünk. Ősszel, mikor az Üllői út akácai hervadtak, és sárgulni kezdtek a Múzeum-kert boglárfái is, a csörgő levelekkel együtt a hideg szélben gazdátlan bankjegyek is röpködtek, melyeket mi, szegények és fiatalok, zsebünkbe dughattunk, mint a sors szeszélyes ajándékát, hogy rajtuk télvíz időre tűzifát vásároljunk, lámpákba olajat és könyveket.

Az egyetem körül lebzeltünk mindnyájan, rongyosan és izgatottan. Készültünk a pályánkra? Arra is talán, de főképp a jövőnkre készültünk. Minden áldott nap valami csodálatos dolgot tudtunk meg, melyről előzőleg nem is álmodtunk. Szerdán például azt hallottuk egy olvasottabb és tapasztaltabb barátunktól, hogy a világon minden csak anyag, függvényei vagyunk nagyobb erőknél, és mint gépek mozgunk, szabad akarat nélkül, s mindezt már régen „bebizonyította” Haeckel, aztán csütörtökön éppily váratlanul arról értesültünk, hogy minden csak szellem, a tárgyak, melyeket érzékelünk, pusztán lelkünkben vannak, s az egész világ álom vagy árnykép, és ettől kezdve Berkeleyre, az angol püspökre esküdtünk. A nőket oltárra helyeztük, olyan magasra, hogy nem is láttuk arcukat, és úgy imádtuk őket,

láthatatlanul, aztán valami más olvasmány hatása alatt lerántottuk őket a porba és sárba, oly mélyre, hogy ismét ködfoltokká és ábrándokká lettek. Arról beszéltek nekünk, hogy a lángész voltaképp örült, és hogy állatot ölni éppoly bűn, mint embert gyilkolni. Így tanultunk az élet rejtélyes iskolájában, egy óra alatt évszázadok műveltségét bekebelezve. Ki-ki költséget és fáradságot nem ismerve igyekezett beszerezni „világnézetét”, oly sürgősen, mint a közeledő hidegre valami télikabátot. Néha reggel anyagelvűek voltunk, de este már egy döntő élmény parancsára a másik végletet, a teljes szellemiséget hirdettük. Herbert Spencer és Nietzsche neve lobogott a levegőben. Lenéztük és megvetettük a múltat, melyet az öregeknek engedtünk át, a gyógyíthatatlan betegségükkel együtt, és arról ábrándoztunk, hogy az életet egyszerűen megváltoztatjuk, mi, gyermekek, akik az emberiségre úgy tekintettünk, mint afféle elhagyott, jobb sorsra érdemes gyámfiúkra. Wagner volt a zeneszerzőnk, s lakótársunknak egy szegényes diákszoba ötödik emeletére a Siegfried-motívumot füttyültük, ezzel jelezve jöttünket.

Emlékezem, egyszer délelőtt a Rákóczi úton kóvályogtam fésületlenül, még pihés hajjal, lila mellényben és hosszú, vékony sárga nyakkendőben, mikor megszólított egy fölöttébb különös, zord fiatalember, aki egy csomó könyvet vitt hóna alatt. Rövidre nyírt, tüskés, fekete szakállt viselt, orrán aranykeretes csíptetőt és bőrsarut harisnyátlan lábán. Mereven, szigorúan tekintett szemembe, a száján valami gúnyosan csillámló, de érdeklődő, s kíváncsi mosollyal ezt kérdezte tőlem:

– Ön költő?

– Igen – hebegtem ijedten.

– Már régóta figyelem – mondta, és belém karolt.

Fogalmam se volt, mit figyel rajtam és miért, hiszen eddig még egyetlen sor se jelent meg tőlem, és kézirataimat senkinek se mutogattam, de ebben az időben valamennyien csakugyan figyeltük egymást. Róla is tudtam, hogy kicsoda. Ő volt az apostol. Hatalmas tervei voltak az emberiséggel, ezután csak erős, egészséges és boldog nemzedéket akart, az előítéletek pusztulását, s az igazság diadalát, minden vonalon. Hitvallása a szociálarisztokratizmus volt. Egy ízben magam is hallottam beszélni az egyetem homályos előcsarnokában, gázvilágnál, a lelkesedő ifjúságnak. Ekkor, mint szociálarisztokrata, kürtőkalapot hordott, és kurta pipa lógott szájából. Az apostol többnyire beszélt, mégpedig gyönyörűen, lángoló hévvel. Írni nemigen írt, és nem is tudott írni. Ellenségei ezért az apostolt *lapos toll*-nak is nevezték.

Kivallatott mindenről. Haeckelről és Berkeley-ről, a nőkről való véleményemről, majd szemüvegének egy haragos villanásával Nietzsche egyik

tanácsát idézte, hogy aki nőkhöz megy, ne felejtse az ostort. Azután elkapta kezemet, és hosszasan szemlélte hüvelykujjamat.

– Igen – felelte –, ez is igazolja az én hüvelykerméletemet.

Hogy mi volt a hüvelykermélet, az ma is rejtély előtttem, de érdeklődése mélyen meghatott. Elővette kis piszkos, telefirkált jegyzőkönyvét, a lakás-címemet tudakolta, és beírt – amint mondotta – a „költők közé”, mert minden költőt számon tartott.

Soha találkozás nem tett boldogabbá. Önérzetesen lépkedtem az utcán. Úgy éreztem, hogy már vagyok valaki, és bevezetnek a nagy szellemek törzskönyvébe.

Egy hét múlva, amikor délben hazasiettem az egyetemről a diákkaszárnyába, ahol vidéki osztálytársammal, egy földműves fiúval laktam együtt, lakótársam rémülten várt a folyosón. Közölte, hogy olyasmi történt, amire még eddig nem volt példa. Ő is az imént érkezett haza, s ágyamban egy ismeretlen embert talált, aki teljesen levetkőzve, mélyen aludt. Odament hozzá, megérintette a vállát, hogy fölvilágosítást kérjen tőle. Az ismeretlen erre lassan fölemelkedett a párnáról, mint valami fekete szakállas krampusz, rátette orrára aranycsíptetőjét, Zaratusztra kígyójáról kezdett beszélni, éktelen haraggal, megbélyegezte kíméletlenségét, hogy egy embertársának az álmát zavarja, és barátomat kicsinyes fajankónak, hígvelejű nyárspolgárnak nevezte, aztán, mintha misem történt volna, levette orráról a csíptetőt, és tovább aludt.

Lábujjhegyen lopóztam be a szobába. Az apostol, rövidre nyírt tuskés szakállát a kispárnámra szorítva, csöndesen és egyenletesen lélegzett. Egy kicsit magam is csodálkoztam ezen. De később megtudtam, hogy az apostolnak nincsen lakása, és délelőttönként fölváltva fiatal költők ágyában piheni ki az éjszaka fáradalmait...

(*Pesti Hírlap*, 1934. május 20. – S, 211–214. old.)